

Lerombolt magyar műemlékek a mai Szlovákia területén

2016. december 18. 06:54

Amikor egy országban történelmi emlékművek megrongálására, vagy teljes lerombolására kerül sor, a háttérben általában mindig egy tudatos, átgondolt szándék lapul, melynek célja és feladata, hogy az adott műemlékek és szobrok által képviselt üzenet, történelmi múlt, feledésbe merüljön.

Ilyenkor nem csak az egyes kijelölt műemlékek teljes elpusztítására, megsemmisítésére kerül sor, de egyben a régiek helyére új emlékművek kerülnek, melyek már az adott ország új ideológiát képviselik. Ha ugyanis a régi múltat felidézne egy-egy épület vagy szobor, ez az adott társadalomban gátolná az új ideológiára való átállást, és egyben az új történelmi szemlélet elterjedését.

“Fekete erdő van közöttünk,
Keserű árok van közöttünk,
Ledöntött szobrok, elnémult harangok
Kísértenek közöttünk.”

(Reményik Sándor: A kinyújtott és visszahúzott kéz, 1924)

A történelmi Felvidék területe, amelynek részein a mai Szlovákia is elhelyezkedik, sem úszta meg ezt a fajta „ideológiai átállást”, amikor is a történelmi Magyarország szétdarabolása és Csehszlovákia megalakulása után, a csehszlovák hatalom mindent megtett azért, hogy a magyarok történelmét, és a magyarokra utaló jeleket Felvidék területéről eltüntessék. Sajnos nagy ára volt ennek a pusztításnak, amelyre legelőször az 1919 és 1928-as évek között került sor, ugyanis ebben az időben nagyszámú értékes és minden szempontból művészi alkotások tűntek el, lettek megrongálva, vagy porig rombolva. Ezek közül az alkotások közül a legértékesebb, és így legnagyobb veszteségként megélt, az impozáns dévényi Árpád-szobor lerombolása, egyben Mária Terézia pozsonyi szoborcsoportjának-, és a Zobor-hegyi millenniumi emlékműnek megsemmisítése volt.

A dévényi Árpád-szobor

1896. október 16-án, a Morva Dunába torkollásának, egyben a magyar-osztrák határon került sor, Jankovics Gyula (1865-1932) szobrász által épített úgynevezett Árpád-szobor leleplezésére. A hagyomány szerint Árpád vezér erről a helyről nézet nyugatra, miután 907-ben Pozsonynál a magyarok megsemmisítő vereséget mértek a bajorokra. Bár hivatalosan eme monumentális oszlopot a honfoglalás ezeréves évfordulójára emelték, így „millenniumi emlékmű” is lehetne a neve, de a népnyelv leggyakrabban csak „Árpád-emléknek”, vagy „Árpád-szobornak” nevezte.

A 21 méter magas, karcsú korinthuszi kőoszlop tetején egykor egy Árpád korabeli magyar vitéz szobra állt. Az Árpád-kori vitéz bal kezét egy pajsza támasztotta, melyen Magyarország

címere volt látható, „hogy így a Dévényhez gőzhajón érkező idegen utas mindjárt lássa Bécsből jövet e feltűnő helyen álló szoborról, hogy itt a határ, ez már “Hongrie”, nem “Autriche”, írja Thaly Kálmán Az ezredévi országos hét emlékoszlop története (Pozsony, 1898) című művében. A vitéz, jobb kezében (Ausztria felé fordulva), egy leeresztett görbe magyar kardot tartott. A leeresztett kard azt jelképezte, hogy itt a határ, a honfoglalás itt volt befejezve, itt kezdődik a magyar haza, de egyben az ellenségnek is üzeni: vigyázat és ne tovább, mert a vitéz kardját bármikor fölemelheti hazája védelmére!

1896. április 21-én a Magyar Országgyűlés ünnepélyes ülésén törvénybe iktatta 7 millenniumi emlékmű felállítását a következő helyeken: Brassó, Dévény, Munkács, Ópusztaszer, Pannonhalma, Zimony és a Nyitra melletti Zobor-hegy. A dévényi obeliszk volt tehát annak a hét emlékműnek az egyike, amellyel a hálás utókor az országalapításra, és egyben az ezeréves múltra kívánt emlékezni.

Ezt a gyönyörű emlékművet ma már azonban hiába keresnénk. A monumentális obeliszket csehszlovák legionáriusok 1921. január 12-én felrobbantották, ekkor még látható maradt az oszlop talapzata. A hatvanas években viszont régészeti ásatások kezdődtek Dévény területén, a felújítási munkálatok során a kőoszlop talapzata is megsemmisült. Ma csupán a vár történetét bemutató kiállításon láthatunk egy megsárgult fényképfelvételt róla.

Mária Terézia-emlékmű Pozsonyban

A szoborcsoport, amely Mária Terézia magyar királyné lovas szobrát, és két oldalán egy-egy magyar főúr alakját tartalmazta, ugyancsak az 1896-os millenniumi ünnepségek alkalmából készült. Az emlékművet a pozsonyi születésű Fadrusz János (1858-1903) készítette, aki a munka megkezdése előtt végigutazta Európát, hogy megnézze a hasonló emlékműveket. Különös gondja volt az egyes alakok korhű ruházatának megformálására is, melyet korabeli hiteles darabok alapján készített el. Az emlékmű témája a magyar főnemesek kiállása Mária Terézia mellett – a magyar főurak kardot rántanak Mária Terézia trónja védelmében.

A szobor leleplezésére 1897. május 16-án került sor, a Koronázási domb téren (ma Ľudovít Štúr tér/Námestie Ľudovíta Štúra), de az emlékmű sajnos csak huszonöt évig díszíthette a koronázó várost. 1921. október 26-27-én, az éjszaka leple alatt, csehszlovák légiosok semmisítették meg. A korabeli csehszlovák sajtó azt igyekezett elhíresztelni, hogy a szobor nem semmisült meg, hanem szakszerűen lett eltávolítva, viszont ennek ellenkezőjét mutatják a korabeli fényképfelvételek, amelyeken a szoborcsoport felismerhetetlenségig darabokra zúzva látható.

Pár éve, 2011-ben, voltak próbálkozások a szobor újrafaragására, melyet a Pozsonyi Városvédő Egyesület kezdeményezett (Bratislavský okrásťováci spolok). Ekkor 5000 támogató aláírást gyűjtött össze a városvédő egyesület, tervüket viszont meghiúsította a Matica Slovenská intézménye, aki 11 ezer ellenző aláírást szerzett meg, és ennek következtében a pozsonyi városi képviselők úgy döntöttek, hogy a szobor nem térhet vissza a koronázó dombra.

A Zobor-hegyi millenniumi emlékmű

“Egy óra alatt följuthatunk az 587 méter magas Zobor hegyre, mely a nyaralók területén túl tölgyerdővel van borítva. ...Nyugat felé kiemelkedő ormán áll a Magyarország ezredéves ünnepe alkalmából, a honfoglalással kapcsolatban levő legnevezetesebb pontokon, 1896-ban

felállított hét emlékmű egyike. A zabori emlék egy szélesebb alépitményből kiemelkedő húsz méter magas gránit-obeliszk. Mint a többi emlékművet, ezt is Berczik Gyula tervezte. A hatalmas kőszál messze ellátszik a Nyitra völgyébe, melynek a vágmenti és a barsi dombvonulatok koszorújával befoglalt hullámos síkját, sűrűn fehérítő helységeit viszont egészen kiterítve látjuk alattunk, az obeliszk talpának lépcsőkővéről nézve.”, ezt olvashatjuk a Zoborhegyről, és a Zobor-hegyi emlékoszlopról a Magyarország vármegyei és városai című műben (Nyitra vármegye, 1899).

A Zobor-hegy csúcsán levő, 20 méter magas, henger alakú talapzaton álló gránit obeliszket, Berczik Gyula tervei alapján építették. A talapzat felső részén, az obeliszk lábánál elhelyezett, négy világtáj felé néző turulmadaras szobrok, Kallós Ede alkotásai voltak. A gránitoszlopot 1896. augusztus 30-án, a millenniumi ünnepségek keretében avatták fel. A Zobor-hegyre azért esett a választás, mert Huba, Szoárd és Kadocsa vezérek itt vívták a honfoglalás utolsó diadalmas csatáinak egyikét. A harc azzal végződött, hogy a legyőzött, de behódolni nem akaró nyitrai morva vezért, Zobort, az 587 méter magas hegyen felakasztották.

Végezetül...

A csehszlovák utódállam szobor-, és műemlékrombolásának következtében több híres, főként az 1848-49-es magyar forradalmat és szabadságharcot megörökítő emlékművek estek áldozatul, de ahogy a fenti példák is mutatják, nem csak a magyar történelemre emlékeztető alkotásokat semmisítették meg a csehszlovákok, hanem minden olyan más műemléket is, amely valamilyen módon utalt a történelmi Magyarországra, illetve az Osztrák-Magyar Monarchiára, annak történelmi eseményeire, személyeire (például I. Ferenc József osztrák császár és magyar király, Mária Terézia magyar királyné, de Erzsébet-Sisi osztrák császárné és magyar királyné szobrait is megsemmisítették).

Bár Magyarország tiltakozott a szobrok és műemlékek megsemmisítése ellen, de a trianoni diktátum nem engedélyezte a műemlékek átszállítását Magyarországra, sem azok átadását illetve eladását.

Radi Anita, Felvidék.ma